

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1962

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1140

Kitap Adı : Kur'ân Tarihi Kaynakları

Alt Başlık : Alman Şarkiyatçı Nöldeke'nin *Geschichte des Qorâns*
(Kur'ân Tarihi) Adlı Kitabının Kaynakları

Book Title : Sources of the History of the Qur'ân

Subtitle : Sources of the German Orientalist Nöldeke's Book
Geschichte des Qorâns (History of the Qur'ân)

ISBN : 978-625-8724-96-7

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724967

Yazar | Author: Müslüm Yıldırım | orcid.org/0000-0001-9316-1097

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 166 (xii+154)

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran | June 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAX - Dinî metinler, kutsal metinler ve yorumları: İslam | Religious texts, sacred texts and commentaries: İslam

BISAC: REL041000 - İslam / Kur'an ve Kutsal Yazılar | Religion / Islam / Koran & Sacred Writings

THEMA: QRX - İslam | Islam

LC Classification: BP130.5 - Kur'an—Eleştiri, yorum ve tarih | Qur'an—Criticism, interpretation, history

DEWEY: 297.122609 - Kur'an – Tarih, eleştiri ve yorum | Qur'an—History, criticism and interpretation

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics (Meso): Din Araştırmaları | Religious Studies

WoS Citation Topics (Micro): Kur'an Araştırmaları / İslam Kutsal Metinleri Araştırmaları
| Qur'anic Studies / Islamic Scripture Studies

Scopus Subject Areas (ASJC): 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Yıldırım, Müslüm. *Kur'ân Tarihi Kaynakları: Alman Şarkiyatçı Nöldeke'nin Geschichte des Qorâns (Kur'ân Tarihi) Adlı Kitabının Kaynakları*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Kur'ân Tarihi Kaynakları

Alman Şarkiyatçı Nöldeke'nin *Geschichte des Qorâns*
(Kur'ân Tarihi) Adlı Kitabının Kaynakları

Müslüm YILDIRIM

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Müslüm YILDIRIM

1968 yılında doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Nizip/Gaziantep'te tamamladı. Lisans eğitimini İlahiyat alanında yaptı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Bilim Dalında “Beyzâvî Tefsiri'nin İsrâiliyyât Açısından İncelenmesi” adlı teziyle yüksek lisansını, “Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a Yaklaşımı ‘Geschichte des Qorâns’ Örneği” adlı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. Arapça ve Almanca bilmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır. Yazarın yayımlanmış ilmi makaleleri yanında başka yazıları da bulunmaktadır.

Yayınlanmış Eserleri

“Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a Yaklaşımı ‘Geschichte des Qorâns’ Örneği”, Ankara: Fecr, 2025.

“Alman ve Avusturyalı Oryantalistlerin Mushaf Neşrine Katkıları”, Kur'an Araştırmaları ve Oryantalizm, ed. Necmettin Gökkır vd., İstanbul: MÜİF Yayınları, 2021.

He was born in 1968. He completed his primary, secondary, and high school education in Nizip/Gaziantep. He received his undergraduate degree in Theology. He completed his master's degree at Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Tafsir, with the thesis titled “Investigation of al-Baidawî Commentary of Qur'ân Regarding Isra'iliyat”. He earned his Ph.D. with the dissertation “Theodor Nöldeke's Approach to the Qur'ân: The Example of ‘Geschichte des Qorâns.’” He knows Arabic and German. He is married and has four children. In addition to his published academic articles, he has other writings as well.

Published Works

“Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a Yaklaşımı ‘Geschichte des Qorâns’ Örneği”, Ankara: Fecr, 2025.

“Alman ve Avusturyalı Oryantalistlerin Mushaf Neşrine Katkıları”, Kur'an Araştırmaları ve Oryantalizm, ed. Necmettin Gökkır vd., İstanbul: MÜİF Yayınları, 2021.

Kitap Hakkında

Kur'ân Tarihi Kaynakları

Alman Şarkiyatçı Nöldeke'nin *Geschichte des Qorâns*

(Kur'ân Tarihi) Adlı Kitabının Kaynakları

Geschichte des Qorâns, Theodor Nöldeke'nin Kur'ân tarihi hakkında kaleme aldığı ve yaklaşık bir asra yaklaşan süre içerisinde Nöldeke ekolüne mensup Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträßer ve Otto Pretzl'in katkılarıyla tamamlanan bir kitaptır. Her üç yazar da kitaba muhteva açısından katkı sağladıkları gibi kaynak bakımından da kitabın zenginlik kazanmasına yardımcı olmuşlardır. Çalışmamızda Geschichte des Qorâns'ın sayı bakımından beş yüze yaklaşan kaynakları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın temel kaynağı, Nöldeke ve üç yazarın katkılarıyla tamamlanan Geschichte des Qorâns'ın ikinci (Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1909-1919-1938) baskısıdır. Nöldeke tarafından yazılan kitabın 1860 yılında gerçekleştirilen ilk baskısına müracaat edildiği gibi Kur'ân ve kırâatler üzerine önemli neşir ve te'lif çalışmaları yapan Bergsträßer ve Pretzl'in çalışmalarına da başvurulmuştur. Adlarını vereceğimiz bütün kaynaklara bazı istisnalar dışında ulaşıldığı gibi kitabın referansları arasında önemli bir yer teşkil eden makalelere de birkaçı dışında ulaşılmıştır. Çalışmamızı hazırlarken üç ciltlik kitabın 1938 yılındaki neşrinden sonra yapılan çalışmalara da tarafımızdan müracaat edilmiştir. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslâmi kaynaklara ikinci bölümde Batılı kaynaklara yer verilmiştir. İslami kaynaklar olarak, başta İstanbul olmak üzere Berlin, Gotha ve diğer bazı şehirlerdeki müze ve kütüphanelerdeki el yazma mushaflar zikredilmiş ayrıca tefsir, ulûmu'l-Kur'ân, hadis, siyer, tarih, tabakât/biyografi, coğrafya, bibliyografya, lûgat, gramer, genel kültür, edebiyat, sözlük, fıkıh, akaid, ahlak ve reddiye başlıkları altında Geschichte des Qorâns'ın kaynaklarına yer verilmiştir. Kaynaklardan bazılarının yazma nüshalarına yer verildiği gibi matbu nüshalarına da yer verilmiştir. İkinci bölümde Batılı kaynaklar ana başlığı altında başta Kitab-ı Mukaddes ve Talmud olmak üzere Kur'ân ve hadis araştır-

maları, siyer-tarih, linguistik, literatür, paleografi, seyahat, hatıra ve çeşitli konular alt başlıklarıyla *Geschichte des Qorâns*'ın kitap ve önemli sayıda makale referansları zikredilmiştir. *Geschichte des Qorâns*'da bir iki küçük hata dışında genelde iktibasların doğru bir şekilde yapıldığı, bilgilerin tarafsız bir şekilde aktarıldıkları ve kaynakların genelde verimli bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. *Geschichte des Qorâns*, başta Almanya olmak üzere Batı'da Kur'ân, linguistik ve diğer alanlardaki araştırmalarda sonradan gelenlere öncülük etmiş, kaynaklar bakımından da geride büyük bir hazine bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir; Kur'ân Tarihi; Mushaf; Oryantalizm; Nöldeke; *Geschichte des Qorâns*; Kaynaklar

About the Book

Sources of The History of the Qur'ân

Sources of the German Orientalist Nöldeke's Book

Geschichte des Qorâns (History of the Qur'ân)

Geschichte des Qorâns is a book on the history of the Qur'ân written by Theodor Nöldeke and completed over a period approaching a century through the contributions of Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträßer and Otto Pretzl, scholars belonging to the Nöldeke school. All three authors contributed not only to the content of the work but also enriched it through the wide range of sources they incorporated. This study examines the extensive body of sources cited in *Geschichte des Qorâns*, numbering close to five hundred. The principal source of our research is the second edition of *Geschichte des Qorâns* (Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1909-1919-1938), completed through the contributions of Nöldeke and the three aforementioned scholars. Besides consulting the first edition of the book, published by Nöldeke in 1860, this study also draws upon the works of Bergsträßer and Pretzl, whose scholarly contributions to the Qur'ân and the qir'ât include significant critical editions and original research. With a few exceptions, all of the sources mentioned in this study were consulted, and nearly all of the articles that constitute an important part of the book's references were also accessed. While preparing this study, we additionally referred to works published after the appearance of the three volume edition in 1938. The study consists of an introduction and two chapters. The first chapter examines Islamic sources, while the second chapter deals with Western sources. Under the category of Islamic sources, manuscript copies of the Qur'ân preserved in museums and libraries, particularly in Istanbul, Berlin, Gotha and several other cities, are discussed. Furthermore, the sources of *Geschichte des Qorâns* are presented under the headings of Qur'ânic exegesis (tafsîr), Qur'ânic sciences ('ulûm al-Qur'ân), hadith, prophetic biography (sîra), history, biographical literature (ṭabaqât), geography, bibliography, lexicography, grammar, general

culture, literature, dictionaries, Islamic jurisprudence (fiqh), creed (ʿaqâ'id), ethics, and polemical refutations. Both manuscript and printed editions of some of these sources have been examined. In the second chapter, under the general heading of Western sources, the books and a significant number of article references cited in *Geschichte des Qorâns* are presented. These include works on, foremost, the Bible and the Talmud, as well as studies on the Qur'ân and hadith, sîra and history, linguistics, literature, paleography, travel accounts, memoirs, and various other subjects. With the exception of one or two minor errors, it may generally be said that quotations in *Geschichte des Qorâns* have been cited accurately, information has been presented objectively, and sources have been used effectively. *Geschichte des Qorâns* served as a pioneering work for later research in the West, especially in Germany, on the Qur'ân, linguistics, and other related fields, and it has left behind a rich treasury of sources for subsequent scholarship.

Keywords: Tafsîr; History of the Qur'ân; Mushaf; Orientalism; Nöldeke; *Geschichte des Qorâns*; Sources

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSLÂMÎ KAYNAKLAR	7
A. Mushaflar	7
B. Tefsirler	15
C. Tefsir Mukaddimleri	26
D. Ulûmu'l-Kur'ân	28
E. Kırâat Resmü'l-Mushaf	31
F. Hadis Çalışmaları	38
G. Siyer Tarih	42
H. Tabakât Ricâl Biyografî	53
İ. Coğrafya	56
J. Bibliyografya	57
K. Lugat Gramer	59
L. Genel Kültür Edebiyat	61
M. Sözlükler	62
N. Şairlerin Divânları	64
O. Fıkıh	69
P. Akaid Ahlak Reddiye	71
İKİNCİ BÖLÜM	
BATILI KAYNAKLAR	75
A. Kitab-ı Mukaddes Talmud	75
B. Kur'ân Araştırmaları	80
C. Hadis Araştırmaları	93
D. Siyer Tarih	95
E. Linguistik	111
F. Literatür	115
G. Paleografî	118

H. Çeşitli Konular	122
İ. Seyahat Hatıra	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	143
DİZİN	151

ÖN SÖZ

Bilindiği üzere, gerek Doğu'da gerekse Batı'da Kur'ân ve Kur'ân ilimleri hakkında pek çok eser kaleme alınmıştır. Fransa, Hollanda, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerde şarkiyat alanında önemli çalışmalar yapılırsa da Kur'ân tarihi araştırmalarında Almanya'nın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Alman şarkiyatçı Theodor Nöldeke'nin Kur'ân tarihi hakkında kaleme aldığı ve sonraki yıllarda farklı yazarların katkılarıyla ikinci baskısı gerçekleştirilen *Geschichte des Qorâns*'ın etkisi özellikle de Kur'ân tarihi araştırmalarında büyük olmuştur.

Alman oryantalizminin parlak devrinde yaşayan Nöldeke ve ekolüne mensup yazarlar, Kur'ân tarihi ve diğer alanlarda mühim çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmamızda ilim dünyasında bir hayli etkili olan *Geschichte des Qorans*'ın kaynaklarına yer verilmiştir. Kitap, bir asra yakın bir birikimi ortaya koyduğu gibi kaynak olarak da benzer bir birikimi yansıtmaktadır.

Geschichte des Qorâns'ın kaynakları hakkında yayınlanan iki makalemizi bazı ekleme ve düzenlemelerle birlikte ilim ehli için bir araya getirmeye çalıştık. Çalışmamız, bir giriş ve iki bölüm oluşmaktadır. Birinci bölümde *Geschichte des Qorâns*'da yer verilen İslâmî kaynaklara ikinci bölümde Batılı kaynaklara yer verilmiştir.

Müslüm Yıldırım
İstanbul 2026